

FAQ

FOCUSED AND QUICK

Issue 135
September 5, 2018

เจาะลึกการบริโภคภาคเอกชนไทย ทำไมไม่โตเท่าในอดีต?

วินัสยา สุริยาธานินทร์ และ ชลาวัศ ศรีทองกุล

บทความนี้เป็นทรัพย์สินของธนาคารแห่งประเทศไทย
การกล่าว คัด หรืออ้างอิง ข้อมูลบางส่วนตามสมควรในบทความนี้
จะต้องกระทำโดยถูกต้อง และอ้างอิงถึงผู้เขียนและธนาคารแห่งประเทศไทย โดยชัดเจน

ข้อคิดเห็นที่ปรากฏในบทความนี้เป็นความเห็นของผู้เขียน
ซึ่งไม่จำเป็นต้องสอดคล้องกับความเห็นของธนาคารแห่งประเทศไทย



* Source: <https://circularitylabs.com/a-consumption-society/>

“ปัจจุบันการบริโภคภาคเอกชนมีอัตราการขยายตัวต่ำกว่าค่าเฉลี่ยในอดีต และมีแนวโน้มการขยายตัวต่ำกว่าการขยายตัวของ GDP ทั้งที่ในอดีตเคยขยายตัวได้ในอัตราที่ใกล้เคียงกัน โดยมีสาเหตุสำคัญจากทั้งปัจจัยเชิงวัฏจักรและเชิงโครงสร้างซึ่งเป็นผลทำให้การบริโภคภาคเอกชนเติบโตได้ไม่เท่าในอดีต”

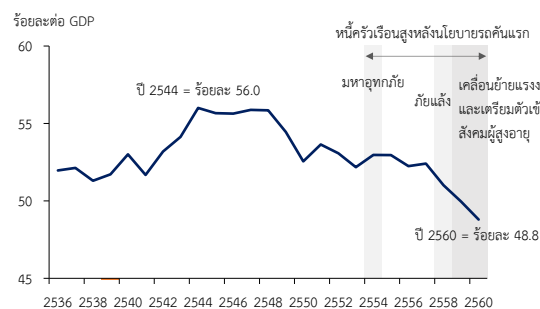
ภายหลังจากไทยผ่านพ้นวิกฤตเศรษฐกิจการเงินโลก (Global Financial Crisis) ในปี 2553 เป็นต้นมา การบริโภคภาคเอกชนของไทยยังไม่สามารถกลับมาขยายตัวได้ในอัตราที่เทียบเท่าในอดีต ส่วนหนึ่งเนื่องจากในช่วงที่เศรษฐกิจไทยกำลังฟื้นตัวจากผลกระทบของวิกฤตดังกล่าว ไทยได้เผชิญกับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจภายในประเทศหลายด้านและต่อเนื่อง ทั้งปัจจัยเชิงวัฏจักรที่ส่งผลกระทบต่อการใช้จ่ายภาคครัวเรือนในวงกว้าง โดยเฉพาะครัวเรือนในกลุ่มผู้มีรายได้น้อย ทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำด้านการใช้จ่ายของครัวเรือนในแต่ละกลุ่มรายได้เพิ่มมากขึ้น และการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างจากความก้าวหน้าทางนวัตกรรมและเทคโนโลยีในการผลิตที่เข้ามาทดแทนแรงงานมากกว่าในอดีต ทำให้เกิดการเคลื่อนย้ายแรงงานจากภาคการผลิตที่มีรายได้เฉลี่ยสูงสู่ภาคบริการที่มีรายได้เฉลี่ยที่ต่ำกว่าโดยเปรียบเทียบ รวมถึงการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างด้านประชากรในการเริ่มเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุที่ทำให้ประชากรไทยเริ่มเก็บออมเพื่อใช้ในยามเกษียณมากขึ้น สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นผลทำให้การบริโภคภาคเอกชนในปัจจุบันเติบโตได้ไม่เท่าในอดีต

อย่างไรก็ดี การจะยกระดับศักยภาพของการบริโภคภาคเอกชนในระยะต่อไปให้กลับมาขยายตัวได้เท่าในอดีตนั้น ส่วนหนึ่งต้องอาศัยนโยบายเศรษฐกิจมหภาคด้านอื่นที่จำเป็นต้องดำเนินการอย่างเร่งด่วนตั้งแต่วันนี้ อาทิ นโยบายเพิ่มรายได้ให้แก่แรงงานอย่างยั่งยืน รวมถึงนโยบายสนับสนุนการออมเพื่อวัยเกษียณอย่างมีประสิทธิภาพให้ได้ผลตอบแทนที่ดี เพื่อส่งเสริมกำลังซื้อภาคครัวเรือนให้มีความเข้มแข็ง และช่วยสนับสนุนให้การบริโภคภาคเอกชนสามารถเติบโตได้อย่างยั่งยืน

บทนำ

การบริโภคภาคเอกชน¹ นับว่าเป็นเครื่องยนต์สำคัญในการขับเคลื่อนและสนับสนุนการเติบโตของเศรษฐกิจไทย เนื่องจากมีส่วนกว่าครึ่งหนึ่งของผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ (GDP) และมีอัตราการขยายตัวใกล้เคียงกับอัตราการขยายตัวของ GDP อย่างไรก็ตาม บทบาทของการบริโภคภาคเอกชนในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจมีแนวโน้มลดลง สะท้อนจากสัดส่วนการบริโภคภาคเอกชนต่อ GDP ที่ลดลงเนื่องจากที่เคยสูงสุดร้อยละ 56.0 ในปี 2544 มาอยู่ที่ร้อยละ 48.8 ในปี 2560 (รูปที่ 1) และภายหลังจากฟื้นช่วง

รูปที่ 1 สัดส่วนการบริโภคภาคเอกชนต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ



ที่มา: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ คำนวณโดยธนาคารแห่งประเทศไทย

¹ ข้อมูลโครงสร้างการบริโภคภาคเอกชนเพิ่มเติมในภาคผนวก

วิกฤตเศรษฐกิจการเงินโลก (Global Financial Crisis) การบริโภคภาคเอกชนกลับมีอัตราการขยายตัวโดยเฉลี่ยต่ำกว่าค่าเฉลี่ยในอดีต รวมถึงมีแนวโน้มต่ำกว่าอัตราการขยายตัวของ GDP ในอัตราที่มากขึ้น โดยเฉพาะในช่วง 5 ปีที่ผ่านมาทั้งในอดีตเคยขยายตัวได้ในอัตราที่ใกล้เคียงกัน (ตารางที่ 1) บทความนี้จะจึงมุ่งตอบคำถามว่าอะไรเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้การบริโภคภาคเอกชนมีบทบาททางเศรษฐกิจลดลงในช่วงที่ผ่านมา และหากมองไปในระยะข้างหน้าจะสามารถเพิ่มศักยภาพให้การบริโภคภาคเอกชนกลับมาเติบโตได้เทียบเท่าในอดีตหรือไม่

ตารางที่ 1 เปรียบเทียบอัตราการเติบโตเฉลี่ยของผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศที่แท้จริงและการบริโภคภาคเอกชนที่แท้จริง

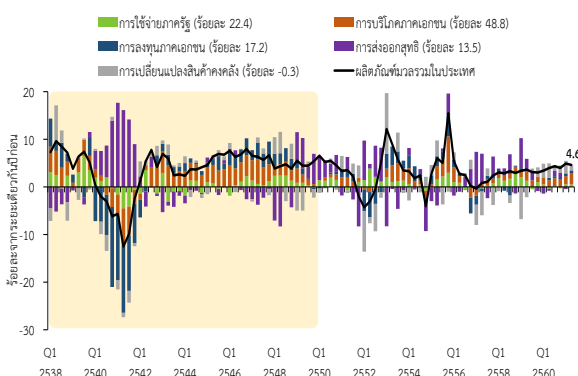
ปี	อัตราการเติบโตเฉลี่ยจากระยะเดียวกันปีก่อน (ร้อยละ)	
	ผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศที่แท้จริง (Real GDP)	การบริโภคภาคเอกชนที่แท้จริง (Real PCE)
2533-2543	5.1	5.1
2544-2553	4.6	4.2
2554-2560	3.1	2.7
2556-2560	2.8	2.0

ที่มา: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ คำนวณโดยธนาคารแห่งประเทศไทย

2. เกิดอะไรขึ้นกับการบริโภคภาคเอกชนในช่วงที่ผ่านมา

ในช่วงก่อนวิกฤตเศรษฐกิจการเงินโลก การบริโภคภาคเอกชนเป็นองค์ประกอบสำคัญต่อการเติบโตของเศรษฐกิจไทยนับตั้งแต่ปี 2537-2549 (รูปที่ 2)

รูปที่ 2 องค์ประกอบการขยายตัวของผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ



หมายเหตุ: () สัดส่วนผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศปี 2560

ที่มา: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ คำนวณโดยธนาคารแห่งประเทศไทย

โดยมีอัตราการขยายตัวโดยเฉลี่ยสูงถึงร้อยละ 4.2 (ตารางที่ 2) อย่างไรก็ตาม ในช่วงที่ไทยต้องเผชิญกับวิกฤตดังกล่าวในปี 2550-2552 การบริโภคภาคเอกชนขยายตัวชะลอลงมาก โดยขยายตัวเพียงร้อยละ 1.0 และเมื่อผ่านพ้นช่วงวิกฤตตั้งแต่ปี 2553 จนถึงปัจจุบัน การบริโภคภาคเอกชนยังไม่สามารถขยายตัวในอัตราเท่ากับในอดีตได้ โดยสามารถกลับมาขยายตัวโดยเฉลี่ยได้เพียงร้อยละ 3.0 เท่านั้น ส่วนหนึ่งเนื่องจากในช่วงที่เศรษฐกิจไทยกำลังฟื้นตัวจากผลกระทบของวิกฤตดังกล่าว ไทยได้เผชิญกับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจภายในประเทศหลายด้านและต่อเนื่อง ทั้งปัจจัยเชิงวัฏจักรและเชิงโครงสร้าง ซึ่งเป็นผลทำให้การบริโภคภาคเอกชนเติบโตได้ไม่เท่าในอดีต

ตารางที่ 2 เปรียบเทียบอัตราการเติบโตเฉลี่ยของการบริโภคภาคเอกชนช่วงก่อนและหลังวิกฤตเศรษฐกิจการเงินโลก

ปี	อัตราการเติบโตของการบริโภคภาคเอกชนเฉลี่ยจากระยะเดียวกันปีก่อน (ร้อยละ)
ก่อนวิกฤต (2537-2549)	4.2
ช่วงวิกฤต (2550-2552)	1.0
หลังวิกฤต (2553-2560)	3.0

ที่มา: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ คำนวณโดยธนาคารแห่งประเทศไทย

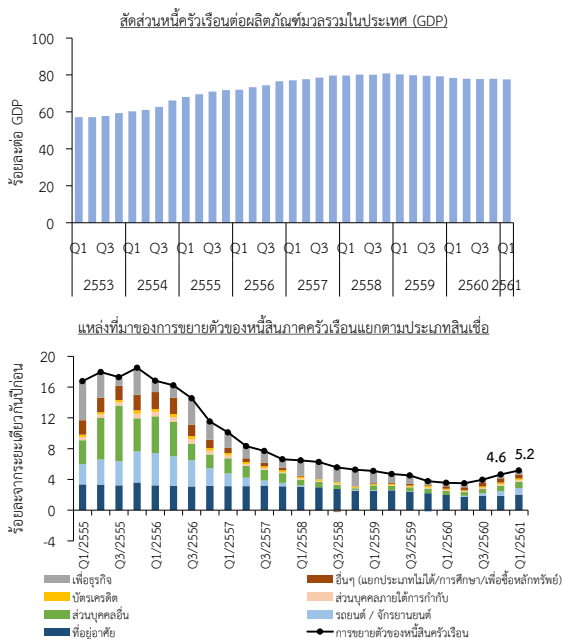
2.1 ปัจจัยเชิงวัฏจักร

เริ่มตั้งแต่ (1) เหตุการณ์มหาอุทกภัยปี 2554 ที่ส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจไทยในวงกว้าง ธุรกิจและโรงงานอุตสาหกรรมในพื้นที่ประสบภัยหลายแห่งได้รับความเสียหายอย่างหนัก เป็นผลให้ผู้ประกอบการบางส่วนย้ายฐานการผลิตไปต่างประเทศ อาทิ บริษัทในอุตสาหกรรมชิ้นส่วนอิเล็กทรอนิกส์และเครื่องใช้ไฟฟ้าบางแห่งย้ายฐานการผลิตบางส่วนไปยังกลุ่มประเทศ CLMV ส่งผลกระทบต่อจ้างงาน รายได้ของแรงงาน และความเชื่อมั่นของผู้บริโภคโดยรวม นอกจากนี้ ครัวเรือนบางส่วนยังมีการหนี้สินเพิ่มเติมจากการซ่อมสร้างที่อยู่อาศัยและทรัพย์สินที่เสียหาย (2) มาตรการรถยนต์คันแรก² ของภาครัฐในปี 2554 ที่กระตุ้นการใช้จ่ายของครัวเรือนโดยเฉพาะการใช้จ่ายเพื่อซื้อรถยนต์ ทำให้ยอดขายรถยนต์และเศรษฐกิจโดยรวมกลับมาฟื้นตัวได้อย่างรวดเร็ว ภายหลังที่ขบเซาจากเหตุการณ์

² การกู้ยืมเงินเพื่อซื้อยานยนต์โดยปกติจะมีระยะเวลาผ่อนชำระตั้งแต่ 4-7 ปี

มหาอุทกภัย อย่างไรก็ดี การเร่งขึ้นของการใช้จ่ายดังกล่าวมีส่วนทำให้สัดส่วนหนี้ครัวเรือนต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศเพิ่มสูงขึ้นจากร้อยละ 60 เป็นร้อยละ 80 และคงอยู่ในระดับสูงต่อเนื่องเป็นเวลานาน (รูปที่ 3) ซึ่งส่งผลกระทบต่อการเติบโตของการบริโภคภาคเอกชนในระยะต่อมา และ (3) ปัญหาภัยแล้งรุนแรงในปี 2558 ที่ส่งผลกระทบต่อปริมาณน้ำในเขื่อนและวิกฤตการเพาะปลูกในพื้นที่การเกษตรทำให้ปริมาณผลผลิตลดลงมากและรายได้เกษตรกรตกต่ำส่งผลให้เกษตรกรมีหนี้สินเพิ่มขึ้น

รูปที่ 3 ภาวะหนี้ครัวเรือนของไทย



ที่มา: ธนาคารแห่งประเทศไทย

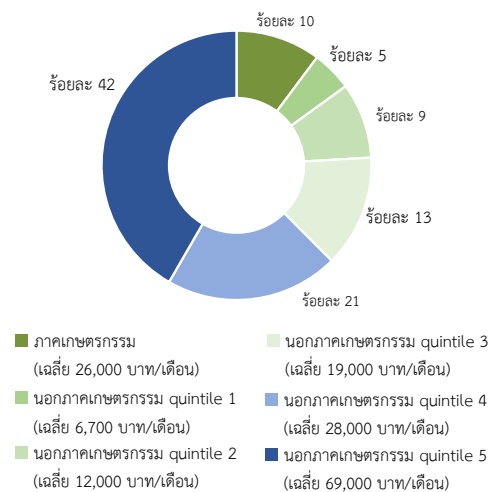
จากเหตุการณ์ทางเศรษฐกิจข้างต้นได้ส่งผลกระทบต่อการใช้จ่ายภาคครัวเรือนในวงกว้างโดยเฉพาะครัวเรือนในกลุ่มผู้มีรายได้น้อย โดยเป็นผลจากรายได้ที่ใช้จ่ายได้ของครัวเรือน (Disposable income) มีแนวโน้มลดลงอย่างต่อเนื่อง ทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำด้านการใช้จ่ายของครัวเรือนในแต่ละกลุ่มรายได้เพิ่มมากขึ้น ซึ่งแสดงให้เห็นถึงปัญหาด้านการกระจายตัวอย่างไม่ทั่วถึงของการบริโภคภาคเอกชน

³ พิจารณาจากโครงสร้างการใช้จ่ายตามแบบสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน (The Household Socio-Economic Survey: SES) ซึ่งครอบคลุมการใช้จ่ายของครัวเรือนทั้งแบบ offline และ online

2.1.1 การกระจายตัวอย่างไม่ทั่วถึงของการบริโภคภาคเอกชน

หลังจากสถานการณ์ทางเศรษฐกิจข้างต้นคลี่คลายลง การบริโภคภาคเอกชนโดยรวมตลอดช่วง 1-2 ปีที่ผ่านมาเติบโตได้อย่างต่อเนื่อง แต่เมื่อพิจารณาแยกตามโครงสร้างการใช้จ่ายในมิติของครัวเรือน³ กลับพบว่าการเติบโตดังกล่าวถูกขับเคลื่อนมาจากการใช้จ่ายของผู้บริโภคในกลุ่มรายได้สูงเป็นหลัก สะท้อนถึงปัญหาด้านการกระจายตัวอย่างไม่ทั่วถึงของการบริโภคภาคเอกชน โดยมูลค่าการใช้จ่ายของครัวเรือนรายได้ปานกลาง-สูงนอกภาคเกษตรกรรม⁴ มีสัดส่วนสูงถึงร้อยละ 63 ของการใช้จ่ายรวม ขณะที่ครัวเรือนภาคเกษตรกรรมและครัวเรือนรายได้น้อยนอกภาคเกษตรกรรม⁵ มีสัดส่วนมูลค่าการใช้จ่ายเพียงร้อยละ 37 ของการใช้จ่ายรวม (รูปที่ 4)

รูปที่ 4 โครงสร้างการใช้จ่ายของครัวเรือนแยกตามกลุ่มรายได้ปี 2560



หมายเหตุ: แบ่งกลุ่มรายได้ของครัวเรือนนอกภาคเกษตรกรรมตาม quintile (ร้อยละ 20)

ที่มา: แบบสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน (SES) ปี 2560 โดยมีสัดส่วนตัวอย่างครัวเรือนในภาคเกษตรกรรมร้อยละ 15 และครัวเรือนนอกภาคเกษตรกรรมร้อยละ 85

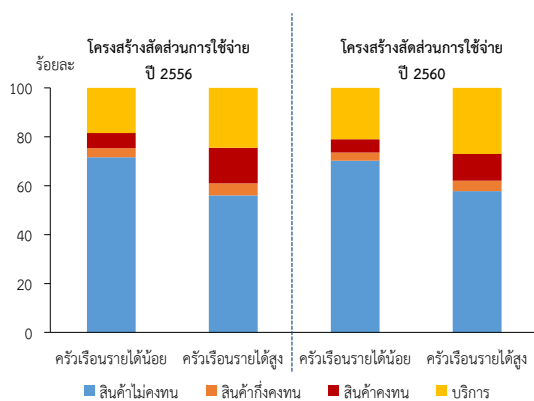
และเมื่อพิจารณาการใช้จ่ายของแต่ละกลุ่มรายได้แยกรายหมวดสินค้า พบว่าครัวเรือนรายได้ปานกลาง-สูงนอกภาคเกษตรกรรมมีสัดส่วนการใช้จ่ายในหมวดบริการและหมวดสินค้าคงทนอยู่ในระดับที่สูงกว่าการใช้จ่ายของครัวเรือนรายได้น้อย ขณะที่ครัวเรือนภาคเกษตรกรรมและครัวเรือนรายได้น้อยนอกภาคเกษตรกรรมมีสัดส่วนการใช้จ่ายในหมวดสินค้า

⁴ Quintile ที่ 4 และ 5

⁵ Quintile ที่ 1 ถึง 3

ไม่คงทนสูงกว่าโดยเปรียบเทียบ (รูปที่ 5) ซึ่งจากโครงสร้างการใช้จ่ายดังกล่าวจึงเป็นที่มาของเครื่องชี้การบริโภคภาคเอกชนอย่างง่ายที่นักวิเคราะห์มักจะนำมาประเมินภาวะการบริโภคภาคเอกชนอย่างคร่าวๆ นั่นคือการใช้จ่ายในหมวดสินค้าคงทนสามารถใช้เป็นเครื่องชี้การบริโภคภาคเอกชนของครัวเรือนรายได้สูง ขณะที่การใช้จ่ายในหมวดสินค้าไม่คงทนสามารถใช้เป็นเครื่องชี้การบริโภคภาคเอกชนของครัวเรือนรายได้ต่ำได้ เนื่องจากเป็นการบริโภคในสินค้าที่มีความจำเป็นต่อการดำรงชีพเป็นส่วนใหญ่

รูปที่ 5 สัดส่วนการใช้จ่ายของแต่ละกลุ่มรายได้แยกหมวดสินค้า



ที่มา: แบบสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน (SES) สำนักงานสถิติแห่งชาติ

นอกจากนี้ ความเหลื่อมล้ำด้านการใช้จ่ายดังกล่าวยังถูกบ่งชี้จากอัตราการเติบโตของการบริโภคภาคเอกชนในหมวดสินค้าคงทนและหมวดบริการ ซึ่งสะท้อนถึงการใช้จ่ายของผู้มีรายได้สูง ที่มีอัตราการขยายตัวโดยเฉลี่ยสูงขึ้นกว่าค่าเฉลี่ยในอดีต (ตารางที่ 3)

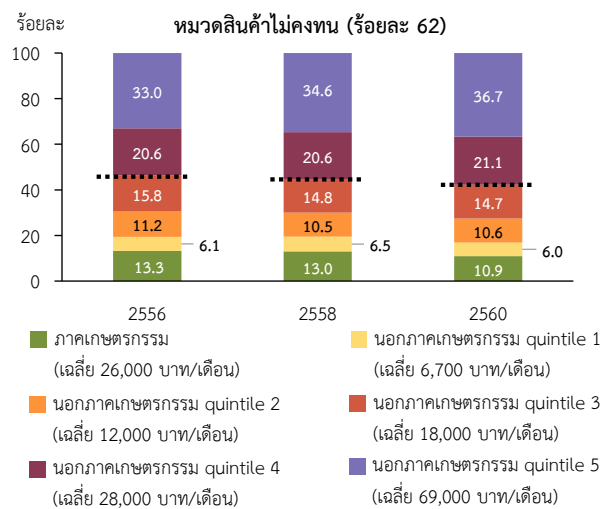
ตารางที่ 3 เปรียบเทียบอัตราการเติบโตเฉลี่ยของการใช้จ่ายที่แท้จริงรายหมวด ช่วงก่อน-หลังวิกฤตเศรษฐกิจการเงินโลก

อัตราการเติบโตเฉลี่ยจากระยะเดียวกันปีก่อน (ร้อยละ)		
หมวดการใช้จ่าย	ก่อนวิกฤต (2537-2549)	หลังวิกฤต (2553-2560)
หมวดสินค้าไม่คงทน	4.5	1.9
หมวดสินค้ากึ่งคงทน	4.2	2.4
หมวดสินค้าคงทน	5.3	8.3
หมวดบริการ	4.8	6.7
การใช้จ่ายนอกเหนือสุทธิ	12.6	18.4
การบริโภคภาคเอกชน	4.2	3.0

ที่มา: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ คำนวณโดยธนาคารแห่งประเทศไทย

สอดคล้องกับภาวะการบริโภคหมวดสินค้าคงทนโดยเฉพาะรถยนต์นั่งส่วนบุคคล รถยนต์เชิงพาณิชย์ และรถจักรยานยนต์ขนาดใหญ่⁶ ที่ยังขยายตัวได้ดี ส่วนหนึ่งจากแนวโน้มรายได้ของผู้มีรายได้สูงเติบโตต่อเนื่องตามเศรษฐกิจที่ดีขึ้น ประกอบกับภาระหนี้รถยนต์คันแรกเริ่มทยอยหมดลงและความนิยมในรถยนต์รุ่นใหม่ที่เปิดตัวในช่วงที่ผ่านมา ขณะที่อัตราการเติบโตของการบริโภคภาคเอกชนในหมวดสินค้าไม่คงทนที่สะท้อนถึงการใช้จ่ายของผู้มีรายได้น้อยกลับมีอัตราการขยายตัวโดยเฉลี่ยในระยะหลังอยู่ต่ำกว่าค่าเฉลี่ยในอดีตค่อนข้างมาก สอดคล้องกับสัดส่วนการบริโภคสินค้าไม่คงทนของผู้บริโภคในกลุ่มดังกล่าวที่มีแนวโน้มลดลงต่อเนื่อง จากร้อยละ 46.4 ในปี 2556 มาอยู่ที่ร้อยละ 42.2 ในปี 2560 (รูปที่ 6) ประกอบกับการใช้จ่ายเพื่อการบริโภคสินค้าไม่คงทนในหมวดสินค้าอุปโภคบริโภคหมุนเวียนเร็ว (Fast Moving Consumer Goods : FMCG) ของครัวเรือนรายได้น้อยมีแนวโน้มลดลงเช่นเดียวกัน (รูปที่ 7)

รูปที่ 6 เปรียบเทียบโครงสร้างการใช้จ่ายของครัวเรือนแยกตามกลุ่มรายได้ตามการใช้จ่ายในหมวดสินค้าไม่คงทน



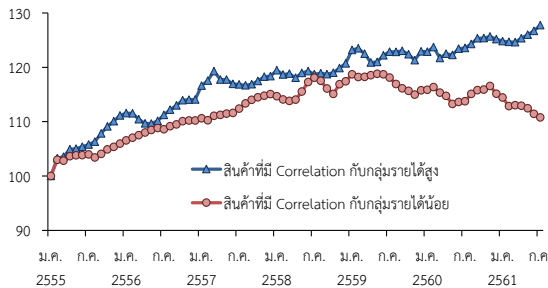
หมายเหตุ: แบ่งกลุ่มรายได้ของครัวเรือนนอกภาคเกษตรกรรมตาม quintile (20%) () สัดส่วนการใช้จ่ายใน SES

ที่มา: แบบสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน (SES) ปี 2560 โดยมีสัดส่วนตัวอย่างครัวเรือนในภาคเกษตรกรรมร้อยละ 15 และครัวเรือนนอกภาคเกษตรกรรมร้อยละ 85

⁶ ขนาดเครื่องยนต์ 150 CC ขึ้นไป

รูปที่ 7 ปริมาณการขายสินค้าไม่คงทนในกลุ่มสินค้า FMCG (ไม่รวมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์และยาสูบ)

ดัชนี (ปรับฤดูกาล เฉลี่ยเดือนที่ 3 เดือน)
ม.ค. 2555 = 100



หมายเหตุ: 1/ จัดกลุ่มสินค้าโดยวิธีการคำนวณ Correlation รายสินค้ากับรายได้ในกลุ่มผู้มีรายได้น้อย (รายได้เกษตรกรรม และรายได้นอกภาคเกษตรกรรม) และในกลุ่มผู้มีรายได้สูง (ข้อมูลเงินเดือนและค่าจ้างจาก ITMX (Interbank Transaction Management and Exchange) และ EBS (Electronic Banking Service))

2/ สินค้าที่มี Correlation (≥ 0.5) กับกลุ่มรายได้สูง อาทิ Snacks, Milk Powder, Fabric Softener, Essence of Chicken และ Cleanser

3/ สินค้าที่มี Correlation (≥ 0.5) กับกลุ่มรายได้ต่ำ อาทิ Liquid Milk, Softdrink, Ready-to-Drink Tea/Coffee และ Detergent

ที่มา: The Nielsen Company (Thailand) คำนวณโดยธนาคารแห่งประเทศไทย

2.2 การเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้าง

นอกจากปัจจัยเชิงวัฏจักรที่มีผลต่อการบริโภคภาคเอกชนตามที่ได้กล่าวถึงข้างต้นแล้วนั้น ไทยยังต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างที่ทำให้เกิดการเคลื่อนย้ายแรงงานจากภาคการผลิตที่มีรายได้เฉลี่ยสูงสู่ภาคบริการที่มีรายได้เฉลี่ยที่ต่ำกว่าโดยเปรียบเทียบ รวมถึงการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างด้านประชากรในการเริ่มเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุที่ทำให้ประชากรไทยเริ่มเก็บออมเพื่อใช้ในยามเกษียณมากขึ้น ซึ่งทั้งสองปัจจัยเป็นอีกส่วนสำคัญที่ทำให้อัตราการขยายตัวโดยเฉลี่ยของการบริโภคภาคเอกชนในระยะหลังอยู่ต่ำกว่าค่าเฉลี่ยในอดีต

2.2.1 การเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างในตลาดแรงงานจากความก้าวหน้าทางนวัตกรรมและเทคโนโลยี

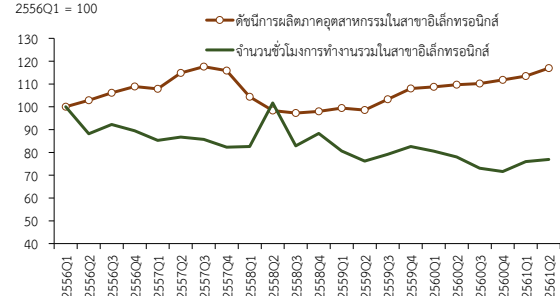
ด้วยความก้าวหน้าทางนวัตกรรมและเทคโนโลยีที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในปัจจุบัน ทำให้มีการนำระบบ Artificial Intelligence และเครื่องจักรอัตโนมัติ (Automation)

⁷ ตามนิยามขององค์การสหประชาชาติ (UN) การเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุแบ่งเป็น 3 ระดับ ได้แก่ 1) การก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ (Aging society) คือ สังคมที่มีประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไปมากกว่าร้อยละ 10 ของประชากรรวม หรือมีประชากรอายุมากกว่า 65 ปีขึ้นไปมากกว่าร้อยละ 7 ของประชากรรวม 2) สังคมผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์ (Aged society) คือ สังคมที่มีประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไปมากกว่าร้อยละ 20

อาทิ หุ่นยนต์อุตสาหกรรม เข้ามาใช้ในภาคการผลิตเพื่อทดแทนแรงงานมากกว่าในอดีต เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและลดต้นทุนการผลิตในภาวะที่ค่าแรงขั้นต่ำของไทยมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น ส่งผลให้ความต้องการแรงงานในภาคการผลิตเปลี่ยนแปลงไปทั้งในด้านปริมาณและทักษะ โดยเฉพาะอุตสาหกรรมอิเล็กทรอนิกส์ที่การผลิตขยายตัวได้ต่อเนื่องตามการส่งออกที่ขยายตัวดี แต่กลับพบว่าภาระงานในสาขาดังกล่าวมีแนวโน้มลดลง (รูปที่ 8) โดยแรงงานที่ได้รับผลกระทบจากการถูกทดแทนด้วยเทคโนโลยีส่วนใหญ่เป็นแรงงานในกลุ่มทักษะต่ำ อาทิ คนคุมเครื่องจักร และคนงานสายการผลิตที่มีลักษณะงานทำซ้ำเป็นแบบแผน ทำให้แรงงานบางส่วนเคลื่อนย้ายออกจากสาขาการผลิตที่มีรายได้เฉลี่ยสูง ไปยังภาคบริการหรือภาคการผลิตในสาขาที่มีรายได้เฉลี่ยต่ำกว่าโดยเปรียบเทียบ อาทิ สาขาอาหารและเครื่องดื่ม ส่วนหนึ่งมีผลให้รายได้ลูกจ้างนอกภาคเกษตรกรรมโดยรวมในระยะหลังมีแนวโน้มลดลง ซึ่งการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างแรงงานดังกล่าวนี้เป็นหนึ่งปัจจัยสำคัญที่จะจำกัดการเติบโตของการบริโภคภาคเอกชนทั้งในปัจจุบันและในระยะต่อไป

รูปที่ 8 ดัชนีการผลิตภาคอุตสาหกรรมและจำนวนชั่วโมงการทำงานในสาขาอิเล็กทรอนิกส์

ดัชนี
2556Q1 = 100



ที่มา: สำนักงานเศรษฐกิจอุตสาหกรรม และสำนักงานสถิติแห่งชาติ คำนวณโดยธนาคารแห่งประเทศไทย

2.2.2 การเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างด้านประชากร

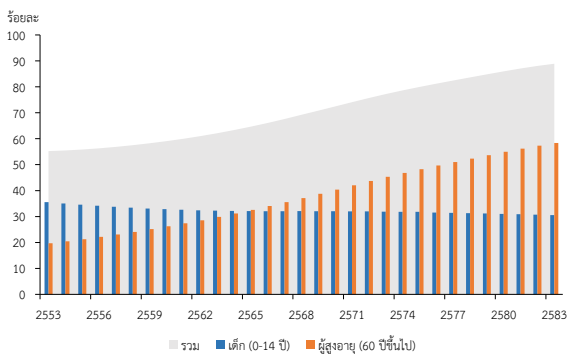
การก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ (aging society)⁷ ในไทยเริ่มตั้งแต่ปี 2547 เป็นต้นมาและคาดว่าจะเข้าสู่การเป็น “สังคมผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์” ในปี 2568⁸ ส่งผลให้อัตราการพึ่งพิงของผู้สูงอายุ (Old-age dependency rate) เพิ่มขึ้นต่อเนื่อง (รูปที่ 9) และจากการคาดการณ์ของสำนักงาน

ของประชากรรวม หรือมีประชากรอายุมากกว่า 65 ปีขึ้นไปมากกว่าร้อยละ 14 ของประชากรรวม 3) สังคมผู้สูงอายุอย่างเต็มที่ (Super-aged society) คือ สังคมที่มีประชากรอายุ 65 ปีขึ้นไปมากกว่าร้อยละ 20 ของประชากรรวม

⁸ ข้อมูลจากสำนักงานสถิติแห่งชาติ

คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) อัตราการพึ่งพิงดังกล่าวจะเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 19.7 ในปี 2553 เป็นร้อยละ 58.3 ในปี 2583⁹ กล่าวคือ เดิมประชากรวัยแรงงาน 100 คน มีหน้าที่เลี้ยงดูผู้สูงอายุเพียงแค่ประมาณ 20 คน แต่ในอีก 30 ปีข้างหน้า กลับต้องเลี้ยงดูผู้สูงอายุสูงถึง 58 คน สะท้อนให้เห็นถึงปัญหาเชิงโครงสร้างด้านการใช้จ่ายที่ไทยต้องเผชิญ ซึ่งอาจส่งผลต่อการขยายตัวของการบริโภคภาคเอกชนในระยะยาว เนื่องจากแนวโน้มการเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุทำให้ (1) ประชากรในวัยเกษียณมีมากขึ้น ขณะที่รายได้เพื่อใช้จ่ายหลังเกษียณมีลดลง และ (2) ผู้บริโภคบางส่วนมีการเก็บออมเงินเพื่อเตรียมใช้ในยามเกษียณมากขึ้น สะท้อนจากสัดส่วนการออมต่อ GDP ที่มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นต่อเนื่องตั้งแต่ไทยเริ่มก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ (รูปที่ 10) อย่างไรก็ตาม จากงานศึกษาในบทความเรื่อง “How will global aging affect consumer spending?” ของ World Economic Forum ในปี 2558 พบว่าผู้สูงอายุยังคงมีการใช้จ่ายเพียงแต่เป็นการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการบริโภค ที่มีแนวโน้มลดการบริโภคสินค้าลงและหันมาใช้บริการด้านสุขภาพและด้านสุขภาพมากขึ้น ซึ่งอาจไม่ส่งผลต่อการเติบโตของการบริโภคภาคเอกชนในภาพรวมมากนัก

รูปที่ 9 อัตราการพึ่งพิงต่อแรงงาน

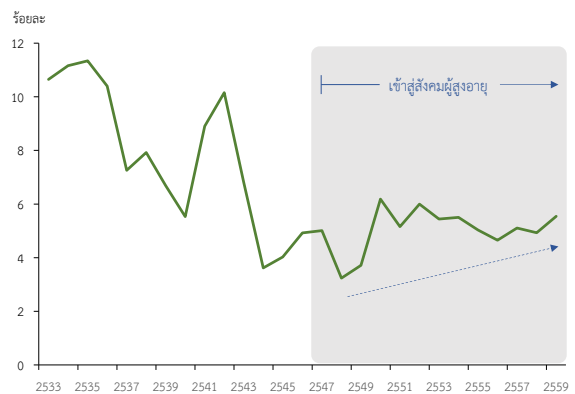


หมายเหตุ: อัตราการพึ่งพิง หมายถึง เด็ก, ผู้สูงอายุ หรือทั้งเด็กและผู้สูงอายุ ต่อวัยแรงงาน 100 คน อัตราการพึ่งพิงวัยเด็ก คำนวณจาก ประชากรวัยเด็ก / ประชากรวัยแรงงาน คูณ 100 อัตราการพึ่งพิงผู้สูงอายุ คำนวณจาก ประชากรผู้สูงอายุ / ประชากรวัยแรงงาน คูณ 100 อัตราการพึ่งพิงรวม คำนวณจาก (ประชากรวัยเด็ก + ประชากรผู้สูงอายุ) / ประชากรวัยแรงงาน คูณ 100

ที่มา: การประมาณการจำนวนประชากรของประเทศไทย พ.ศ. 2553-2583, สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

⁹ อัตราการพึ่งพิงของผู้สูงอายุ (old-age dependency rate) คำนวณจากประชากรผู้สูงอายุ / ประชากรวัยแรงงาน คูณ 100 (ที่มา: การประมาณประชากรของประเทศไทย พ.ศ. 2553-2583, สศช.)

รูปที่ 10 การออมภาคครัวเรือนต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ



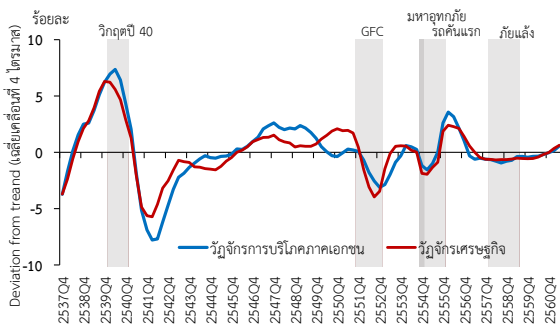
ที่มา: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ คำนวณโดยธนาคารแห่งประเทศไทย

3. แนวโน้มและศักยภาพในการเติบโตของการบริโภคภาคเอกชนในระยะต่อไป

หากพิจารณาแนวโน้มการบริโภคภาคเอกชนในระยะสั้นด้วยทฤษฎีวัฏจักรธุรกิจ (Business cycle)¹⁰ พบว่าการบริโภคภาคเอกชนยังสามารถคงแรงส่งของการขยายตัวได้อย่างต่อเนื่อง สะท้อนจากวัฏจักรการบริโภคภาคเอกชนที่อยู่ในช่วงของการขยายตัว (Expansion) (รูปที่ 11) นำโดยการขยายตัวของ (1) วัฏจักรการบริโภคในหมวดสินค้าคงทนที่สอดคล้องไปกับวัฏจักรการขยายตัวทางเศรษฐกิจมากที่สุด สะท้อนให้เห็นว่าผู้บริโภคจะบริโภคสินค้าคงทนเพิ่มขึ้นมากกว่าแนวโน้มการเติบโตตามปกติ (above trend) เมื่อวัฏจักรเศรษฐกิจอยู่ในช่วงของการขยายตัว ส่วนหนึ่งเพราะผู้บริโภคมีความเชื่อมั่นต่อภาวะเศรษฐกิจและรายได้ที่เพิ่มขึ้น (2) วัฏจักรของการใช้จ่ายในหมวดบริการอยู่ในช่วงของการขยายตัว (3) วัฏจักรของการใช้จ่ายในหมวดสินค้าคงทนอยู่ในช่วงขยายตัวอย่างช้าๆ และ (4) วัฏจักรของการใช้จ่ายในหมวดสินค้าไม่คงทนขยายตัวใกล้เคียงแนวโน้มปกติ (รูปที่ 12)

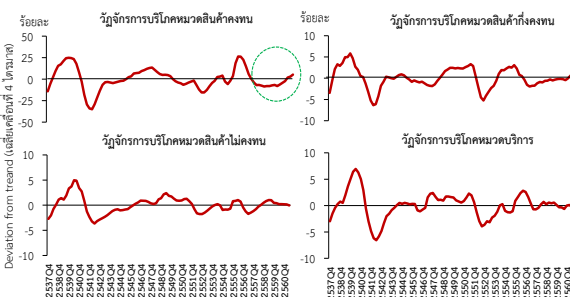
¹⁰ เป็นวิธีที่ใช้กันอย่างแพร่หลายในการวิเคราะห์จุดวกกลับของวัฏจักรเศรษฐกิจ โดยนำตัวแปรทางเศรษฐกิจมาจัดองค์ประกอบแนวโน้มการเติบโตตามปกติ (trend) ผลทางฤดูกาล (seasonality) และข้อมูลผิดปกติ (Irregularity) ออก เหลือเพียงองค์ประกอบที่เป็นวัฏจักรที่เบี่ยงเบนจากแนวโน้มการเติบโตตามปกติ (deviation from trend)

รูปที่ 11 วัฏจักรเศรษฐกิจและวัฏจักรการบริโภคภาคเอกชน



ที่มา: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ คำนวณโดยธนาคารแห่งประเทศไทย

รูปที่ 12 วัฏจักรการบริโภคภาคเอกชนรายหมวดสินค้า



ที่มา: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ คำนวณโดยธนาคารแห่งประเทศไทย

นอกจากการบริโภคภาคเอกชนจะได้รับผลดีตามวัฏจักรเศรษฐกิจที่อยู่ในช่วงของการขยายตัวแล้วนั้น มาตรการภาครัฐที่มุ่งเน้นช่วยเหลือครัวเรือนรายได้ต่ำน้อย อาทิ งบเพิ่มเติมในปี 2561 ที่เม็ดเงินสนับสนุนส่วนใหญ่จะทยอยเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจในปี 2561 และปี 2562 ผ่านโครงการบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ โครงการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน และการปฏิรูปภาคการเกษตรในส่วนของ การสร้างอาชีพในฤดูแล้ง จะเป็นอีกหนึ่งแรงสนับสนุนที่ทำให้การบริโภคภาคเอกชนขยายตัวได้อย่างต่อเนื่อง สำหรับในระยะยาว การวางแผนรับมือกับปัญหาเชิงโครงสร้างด้านการเคลื่อนย้ายแรงงานและประชากรที่จะก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ ยังเป็นอีกหนึ่งปัจจัยสำคัญที่มีส่วนช่วยเพิ่มศักยภาพการเติบโตของการบริโภคภาคเอกชนให้สามารถกลับมาขยายตัวได้เทียบเท่าในอดีต โดยจำเป็นต้องอาศัยนโยบายเศรษฐกิจมหภาคด้านอื่นที่ต้องดำเนินการอย่างเร่งด่วนตั้งแต่วันนี้ อาทิ นโยบายเพิ่มรายได้ให้แก่แรงงานอย่างเข้มแข็ง

ผ่านนโยบายการพัฒนาทักษะ (up-skilling) และการสร้างทักษะใหม่ (re-skilling) ให้แก่แรงงาน เพื่อตอบโจทย์ให้ตรงกับความต้องการของตลาดแรงงาน และเป็นการยกระดับผลผลิตการผลิต (Productivity) และรายได้ของแรงงาน รวมถึงนโยบายสนับสนุนการออมเพื่อวัยเกษียณอย่างมีประสิทธิภาพให้ได้ผลตอบแทนที่ดี เช่น ผลผลิตทางการเงินระยะยาวเพื่อวัยเกษียณ เพื่อให้มีหลักประกันความมั่นคงที่เพียงพอภายหลังเกษียณ ซึ่งจะช่วยสนับสนุนให้การบริโภคภาคเอกชนสามารถเติบโตได้อย่างเข้มแข็งและยั่งยืน

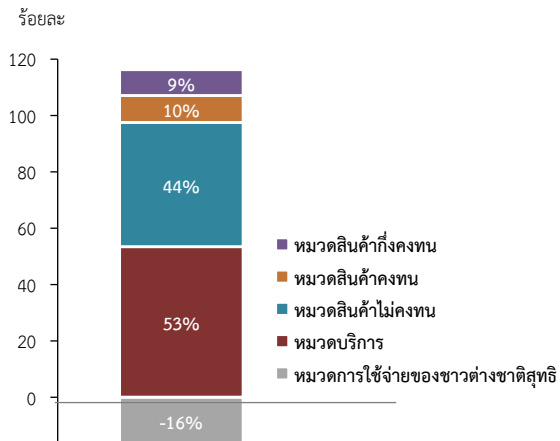
ภาคผนวก

การบริโภคภาคเอกชนของไทยตามนิยามในการจัดทำบัญชีประชาชาติ¹¹ ของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) หมายถึงมูลค่าการใช้จ่ายเพื่อการบริโภคของคนไทยสุทธิ ที่นับรวมการใช้จ่ายของคนไทยทั้งที่อยู่ในประเทศและต่างประเทศ หักด้วยการใช้จ่ายของชาวต่างชาติที่ใช้จ่ายในไทย โดยสามารถแบ่งการใช้จ่ายออกเป็น 4 หมวดหลัก ได้แก่ (1) **หมวดบริการ** ซึ่งเป็นการใช้จ่ายส่วนใหญ่ของการบริโภคภาคเอกชน อาทิ การใช้จ่ายด้านโรงแรมและภัตตาคาร ค่าเช่าบ้านและค่าบริการด้านสาธารณูปโภค และบริการด้านการเงิน โดยมีสัดส่วนเฉลี่ยย้อนหลัง 5 ปีประมาณร้อยละ 53 ของการบริโภคภาคเอกชน (2) **หมวดสินค้าไม่คงทน** อาทิ การใช้จ่ายด้านอาหารและเครื่องดื่ม น้ำมันเชื้อเพลิง และเครื่องดื่มแอลกอฮอล์และยาสูบ สัดส่วนเฉลี่ยประมาณร้อยละ 44 ของการบริโภคภาคเอกชน (3) **หมวดสินค้าคงทน** อาทิ การใช้จ่ายเพื่อซื้อยานยนต์ เครื่องประดับ อุปกรณ์ถ่ายภาพ และเครื่องใช้สำนักงาน สัดส่วนเฉลี่ยประมาณร้อยละ 10 ของการบริโภคภาคเอกชน (4) **หมวดสินค้ากึ่งคงทน** อาทิ การใช้จ่ายด้านเสื้อผ้าและเครื่องนุ่งห่ม และอุปกรณ์เครื่องใช้ภายในบ้าน สัดส่วนเฉลี่ยประมาณร้อยละ 9 ของการบริโภคภาคเอกชน อย่างไรก็ตาม สัดส่วนเฉลี่ยของการใช้จ่ายทั้ง 4 หมวดข้างต้น ยังเป็นมูลค่าการใช้จ่ายที่รวมการใช้จ่ายของชาวต่างชาติในไทย และยังไม่รวม

¹¹ บัญชีประชาชาติ (System of National Account) จัดทำโดยสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) เผยแพร่เป็นรายไตรมาส

การใช้จ่ายของชาวไทยในต่างประเทศ ดังนั้น ในการคำนวณการบริโภคภาคเอกชนขั้นสุดท้ายจึงจำเป็นต้องหักด้วยหมวดการใช้จ่ายของชาวต่างชาติสุทธิ¹² โดยมีสัดส่วนเฉลี่ยร้อยละ 16 เพื่อให้ได้มูลค่าการใช้จ่ายเพื่อการบริโภคของคนไทยสุทธิตามนิยามการบริโภคภาคเอกชน (รูปที่ 13)

รูปที่ 13 สัดส่วนเฉลี่ยของการบริโภคภาคเอกชนไทย (ปี 2556-2560)



ที่มา: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ คำนวณโดยธนาคารแห่งประเทศไทย

References:

- Best W. 2015. How will global aging affect consumer spending? World Economic Forum.
- Boom D. E., Canning D., Mansfield R. K. and Moore M. 2007. Demographic change, social security systems, and saving. *Journal of Monetary Economics* 54: 92–114.
- Emmons W. R. 2012. Don't Expect Consumer Spending to be the Engine of Economic it Once was. *The Regional Economist*. 20(1).
- Estrada A., Garrote D., Valdeolivas E., and Valles J. 2014. Household Debt and Uncertainty: Private Consumption after the Great Recession Banco de Espana Working Paper No. 1415
- Estrada G., Park D. and Ramayandi A. 2011. Population Aging and Aggregate Consumption in Developing Asia. ADB Economics Working Paper no. 282. Asian Development Bank, Manila

International Federation of Robotics. 2018. IFR Press Releases 2018. [online]. available: <https://ifr.org/ifr-press-releases/news/industrial-robot-sales-increase-worldwide-by-29-percent>.

SCB Economic Intelligence Center. 2018. EIC Outlook 2018.[online].available:<https://www.sceic.com/th/detail/product/4303>.

จิริรัฐ เจนพิงพร ณิชกุลชัช พงษ์เลื่องธรรม อธิพงษ์ สายแก้ว และ ปุณทริก จงประสพลาภ. 2559. เหตุไฉนคนไทยบริโภคได้ไม่ถึงฝั่ง? โครงการศึกษาการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของไทยในระยะต่อไป ธนาคารแห่งประเทศไทย

บทความนี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี เพราะคำแนะนำและความคิดเห็นที่เป็นประโยชน์จากคณะผู้บริหารจากสายนโยบายการเงิน ดร.พรเพ็ญ สดศรีชัย คุณปราณี สุทศศรี และคุณปุณทริก ศุภอมรกุล ที่ช่วยให้งานนี้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น ตลอดจนข้อมูลและความร่วมมือจากคุณสุพริศร์ สุวรรณิก และคุณนันทนิตย์ ทองศรี รวมถึงทีม FAQ Editor ดร.สุรัช แทนบุญ และ ดร.นครินทร์ อมเรศ คณะผู้เขียนขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูง

Contact authors :



วินัสยา สุริยาธานินทร์
เศรษฐกรอาวุโส
ฝ่ายเศรษฐกิจมหภาค
สายนโยบายการเงิน
VeenusaS@bot.or.th



ชลาวัส ศรีทองกุล
เศรษฐกร
ฝ่ายเศรษฐกิจมหภาค
สายนโยบายการเงิน
ChalavaS@bot.or.th

¹² การใช้จ่ายของชาวต่างชาติสุทธิ = ค่าใช้จ่ายชาวต่างชาติในประเทศไทย - ค่าใช้จ่ายของชาวไทยในต่างประเทศ